

Grażyna Węgrzyn

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

SEKTOR USŁUG I JEGO ROLA W TWORZENIU MIEJSC PRACY W UNII EUROPEJSKIEJ

Streszczenie: Celem opracowania jest pokazanie dynamiki i struktury zatrudnienia w sektorze usługowym w krajach Unii Europejskiej. W krajach rozwiniętych obserwuje się permanentny wzrost znaczenia sektora usług, przy jednoczesnym zmniejszaniu się znaczenia sektora rolniczego i utrzymywaniu się na w miarę stabilnym poziomie znaczenia przemysłu. Obecnie sektor usług jest najbardziej dynamicznym sektorem pod względem tworzenia miejsc pracy.

We wszystkich państwach członkowskich sektor usług stanowi zdecydowanie największy udział w zatrudnieniu – od ponad 80% w Wielkiej Brytanii i Luksemburgu do nieco poniżej 56% ogółu zatrudnionych w Polsce i Słowenii.

Słowa kluczowe: sektor usług, zatrudnienie.

1. Wstęp

W krajach rozwiniętych obserwuje się permanentny wzrost znaczenia sektora usług, przy jednoczesnym zmniejszaniu się znaczenia sektora rolniczego i utrzymywaniu się na w miarę stabilnym poziomie znaczenia przemysłu. Takie przemiany mogą być następstwem wpływu wielu czynników ekonomicznych, wśród których do najważniejszych należą: popytowe, rzeczowo-podażowe, instytucjonalno-systemowe i pozaekonomiczne¹. Zwraca się również uwagę na różnego rodzaju sprzężenia zwrotne występujące między wzrostem gospodarczym a serwicyzacją gospodarki. Wzrost produkcji zwiększa zapotrzebowanie na produkty sfery usługowej związane z szeroko rozumianą obsługą procesów produkcji, a także z nowym wymiarem jakościowym współczesnych produktów.

Miejsce sektora usług w gospodarce wyraża się udziałem w tworzeniu PKB i w zatrudnieniu. Obecnie na sektor usług przypada ok. 2/3 miejsc pracy w Unii Europejskiej. Tworzenie miejsc pracy w sektorze usług w poszczególnych krajach Unii wykazuje różną dynamikę i strukturę. Celem pracy jest zidentyfikowanie głównych cech w dynamice i strukturze tworzonych miejsc pracy w sektorze usług w Unii Europejskiej.

¹ A. Lipowski, *Przemiany strukturalne*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 1994, s. 18.

2. Przemiany w strukturze zatrudnienia a wzrost gospodarczy

Pojęcie „struktura zatrudnienia” odnosi się do pewnego układu grup osób składających się na zbiorowość zatrudnionych, wyróżnionych według określonych kryteriów uwzględniających cechy demograficzne, kwalifikacje, miejsce w podziale pracy, charakter wykonywanej pracy, lokalizację przestrzenną itp.² Zmiany w strukturze zatrudnienia następują pod wpływem wielu czynników, wśród których ważną (ale nie jedyną) rolę odgrywają zmiany technologiczne. Postęp techniczny wdrażany do gospodarki, do produkcji pozwala zwiększyć wydajność pracy i wywołuje procesy dostosowawcze w strukturze zatrudnienia. Takie zmiany wymuszają zmiany w zatrudnieniu pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Zmiany jakościowe dotyczą głównie kwalifikacji i poziomu wykształcenia pracowników. Wprowadzane technologie zazwyczaj są oparte na tzw. nowej wiedzy. Oznacza to, że taki proces zmian strukturalnych w gospodarce, a co za tym idzie – i w zatrudnieniu, wymaga od pracowników zdobycia nowej wiedzy w postaci przekwalifikowania się czy, ogólnie mówiąc, przystosowania do nowej sytuacji. To przystosowanie często oznacza zdobycie nowych kwalifikacji, nowych umiejętności oraz „przestawienia się” na nowy rodzaj pracy. Jak słusznie zauważył M. Carnoy, miejsca pracy nie znikają, lecz praca przechodzi głębokie przeobrażenia³. Te przeobrażenia są konsekwencją zmian zachodzących w gospodarce pod wpływem zwiększonej konkurencji, która wywiera presję na rządy państw, aby zmniejszyły ochronę rodzimych gałęzi przemysłu i przez to uczyniły je bardziej efektywnymi. Z kolei przedsiębiorstwa przekształcają się, poszukując nowych metod wytwarzania, które będą bardziej wydajne i pozwolą obniżyć koszty produkcji, w tym koszty pracy.

Współczesne wysoko rozwinięte gospodarki przechodziły transformację najpierw od gospodarek typowo rolniczych do przemysłowych, a następnie w kierunku gospodarek usług. Pociągało to za sobą zmiany w strukturze zatrudnienia – ludzie odchodzili najpierw z rolnictwa do przemysłu, a następnie z przemysłu do sektora usług. Wyraźnie zmienia się sama istota pracy. Obecnie ulega odwróceniu historyczny trend pracy bezpiecznej, w postaci stałego zatrudnienia i wynagradzanej pensjami, który dominował w erze przemysłowej. Firmy chcą teraz tworzyć elastyczną organizację pracy, która łatwo będzie się dostosowywała do gwałtownych zmian popytu na rynku. Zwiększa się udział „elastycznych” pracowników (niepełnoetatowych, tymczasowych, pracujących na własny rachunek, kontraktowych) w ogólnej liczbie pracowników.

² J. Jagas, *Tendencje zmian w strukturze zatrudnienia*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu, Opole 1988, s. 17.

³ M. Carnoy, *Sustaining the New Economy. Work, Family and Community in the Information Age*, Russell Sage Foundation, Harvard University Press, New York, London 2000, s. 76.

3. Rola sektora usług w gospodarce

Sektor usług został wydzielony z działalności gospodarczej w rozważaniach ekonomicznych na zasadzie udziału w wytwarzaniu dochodu narodowego. W latach 30. XX wieku powstała hipoteza trzech sektorów, zwana trójsektorową strukturą zatrudnienia. Do powstania tej teorii przyczynili się trzej ekonomiści, tj. C. Clark, A. Fisher i J. Fourastie. Wyróżnili oni, obok dwóch istniejących sektorów – rolniczego i przemysłowego, sektor trzeci, tj. sektor usług. Sektor trzeci został wyróżniony na zasadzie reszty, stąd często określa się go jako sektor rezydualny, czyli resztowy⁴.

Tabela 1. Zatrudnieni w sektorze usług, PKB na 1 mieszkańca i udział sektora usług w wartości dodanej brutto w 2006 r. w Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	Zatrudnieni w usługach (w % ogółu zatrudnionych)	PKB na 1 mieszkańca w PPS* (ceny bieżące – euro)	Udział usług w wartości dodanej brutto (w %)
Unia Europejska (27)	68,7	23 600	71,4
Belgia	77,7	30 000	74,6
Republika Czeska	58,2	11 100	58,8
Dania	76,0	40 500	72,4
Niemcy	72,3	28 200	69,0
Estonia	62,0	9800	67,7
Irlandia	66,7	41 100	61,9
Luksemburg	82,0	71 600	85,0
Hiszpania	66,3	22 300	67,2
Francja	76,2	28 600	77,2
Włochy	67,5	25 100	71,4
Cypr	75,4	18 900	77,5
Łotwa	61,8	7000	74,9
Litwa	58,1	7000	59,6
Węgry	63,0	8900	65,2
Niderlandy	79,6	32 700	73,2
Austria	66,0	31 100	67,4
Polska	53,9	7100	63,9
Słowenia	55,8	15 200	63,4
Słowacja	62,3	8300	61,1
Szwecja	75,1	34 500	69,5
Wielka Brytania	80,8	31 600	75,9

* PPS – standard siły nabywczej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

⁴ C. Niewadzi, *Sektor usług w kapitalizmie*, PWN, Warszawa 1982, s. 63.

Obecnie to właśnie sektor usług wytwarza największą część PKB oraz zatrudnia największy odsetek pracujących. Współczesne tendencje w strukturze sektorowej zatrudnienia odzwierciedlają ciągłą zmianę w kierunku gospodarki opartej na usługach i postępujący stopniowy spadek zatrudnienia w przemyśle i rolnictwie. Sektor usług nieprzerwanie od wielu lat pozostaje sektorem najbardziej dynamicznym pod względem tworzenia miejsc pracy. Udział zatrudnionych w sektorze usług w Unii Europejskiej (27) wzrósł z 63,3% w 1995 r. do 68,7% w roku 2006, tj. o 5,4%. Tymczasem w rolnictwie nastąpił spadek zatrudnienia z 8,4% do 6,4%. Udział zatrudnionych w przemyśle również zmniejszył się z 28,3% w 1995 r. do 24,9% w 2006 r.

Jedną z najistotniejszych cech zmian zachodzących pod wpływem współczesnego postępu naukowo-technicznego w postaci nowych technik jest silne oddziaływanie na funkcjonowanie sektora usług. W wielu obszarach zaznacza się wpływ silniejszy niż na funkcjonowanie sektora przemysłowego. Działalność innowacyjna, a zwłaszcza nowe technologie informacyjne i komunikacyjne, rewolucjonizujące sposoby wytwarzania i dostarczania tradycyjnych usług, odgrywają ogromną rolę w przemianach sektora usług. Powstają możliwości kreowania zupełnie nowych usług, dotychczas nieistniejących. To wszystko sprawia, że sektor usług znajduje się w centrum i stanowi o istocie zmian strukturalnych zachodzących we współczesnych gospodarkach krajów Unii Europejskiej⁵.

W 2006 r. w UE 27 sektor usług wytwarzał 71,4% wartości dodanej brutto (tab. 1), przy czym największy udział w tworzeniu wartości dodanej przez sektor usług wystąpił w Luksemburgu (85,0%), a najmniejszy w Rumunii (55,9%). Z kolei zatrudnieni w usługach stanowili w UE 27 średnio 68,7%, podczas gdy w Wielkiej Brytanii 80,8%, a w Polsce 53,9% ogółu zatrudnionych.

4. Nowe technologie a miejsca pracy w usługach

W literaturze ekonomicznej często można spotkać pogląd, iż sektor usług jest mało podatny na innowacje. Prekursorem tego stwierdzenia był J. Fourastie, który za kryterium podziału gospodarki na sektory przyjął właśnie różną dynamikę postępu technicznego, mierzoną dynamiką wydajności pracy. W związku z tym, że w sektorze rolniczym i przemysłowym dynamika postępu technicznego była bardzo wysoka, występowała tam tendencja do wypierania siły roboczej z tych sektorów. Natomiast w sektorze trzecim, który korzysta z nieznacznego postępu technicznego i słabego wzrostu wydajności pracy, będzie występować tendencja do przyciągania siły roboczej⁶.

Obecnie jedną z głównych cech współczesnego postępu technicznego jest to, że objawia się on nowymi technologiami, które silnie oddziałują na funkcjonowanie

⁵ G. Węgrzyn, *Miejsca pracy w sektorze usługowym – aktualne tendencje*, [w:] *Usługi w Polsce – nauka, dydaktyka i praktyka wobec wyzwań przyszłości*, red. A. Panasiuk, K. Rogoziński, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 497, Szczecin 2008, s. 98.

⁶ J. Jagas, wyd. cyt., s. 14.

sektora usług, a w wielu obszarach, takich jak telekomunikacja czy informatyka, zaznaczają nawet silniejszy wpływ na funkcjonowanie sektora usług niż sektora przemysłowego⁷. Świadczy to o tym, że sektor usług staje się sektorem, który na równi z sektorem przemysłowym korzysta z innowacji i je wdraża. Innowacje wprowadzane w przemyśle przenikają do sektora usługowego, co niewątpliwie wpływa na zmiany w strukturze zatrudnienia. Specyfika usług z punktu widzenia absorpcji postępu technicznego polega na tym, że w usługach bezpośrednim nośnikiem wartości użytkowej jest praca żywa, środki pracy stwarzają warunki do świadczenia usług. O ile w sektorze przemysłowym postęp techniczny zwykle prowadzi do wzrostu wydajności pracy, o tyle w usługach najczęściej mamy do czynienia z poprawą jakości świadczonych usług, szybkości, zwiększeniem asortymentu usług czy efektywniejszym wykorzystaniem czasu pracy jako efektu postępu technicznego⁸.

Ze względu na znaczne zróżnicowanie poszczególnych sekcji usługowych najczęściej wyróżnia się dwie grupy z sektora usług charakteryzujące się najwyższym poziomem podatności na innowacje, tzn. usługi oparte na zaawansowanej wiedzy (KIS – *Knowledge-Intensive Services*) oraz usługi oparte na wysoko zaawansowanej wiedzy (*high-tech KIS – high-tech Knowledge-Intensive Services*)⁹.

Do usług opartych na zaawansowanej wiedzy (KIS) zalicza się m.in. takie jak:

- transport wodny i powietrzny,
- poczta i telekomunikacja (sekcja: działalność pocztowa i kurierska),
- pośrednictwo finansowe,
- obsługa nieruchomości i firm,
- edukacja,
- ubezpieczenia i fundusz emerytalno-rentowy,
- rekreacja, kultura i sport.

Natomiast do usług opartych na wysoko zaawansowanej wiedzy (*high-tech KIS*) zalicza się sekcje:

- poczta i telekomunikacja (sekcja: telekomunikacja),
- działalność badawczo-rozwojowa,
- informatyka i działalność pokrewna.

W UE 27 zatrudnieni w KIS stanowili w 2006 r. 32,5%, a w *high-tech KIS* 3,3% ogółu zatrudnionych. Największy odsetek zatrudnionych w KIS wystąpił w Szwecji (47,7%), Wielkiej Brytanii (43,0%) i w Luksemburgu (43,5%), najniższy natomiast na Węgrzech (14,6%) i w Bułgarii (22,0%). W Polsce wskaźnik ten wyniósł 24,7%. Warto dodać, że w latach 2001-2006 we wszystkich krajach UE 27 wystąpił wzrost zatrudnienia w KIS, gdzie średnia dla Unii wyniosła 2,9%. Największy wzrost liczby miejsc pracy w KIS wystąpił w Hiszpanii (6,7%) i w Luksemburgu (5,1%), naj-

⁷ S.M. Szukalski, *Sektor usług w gospodarce niemieckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2001, s. 40.

⁸ Tamże, s. 43.

⁹ B. Felix, *Employment in high technology*, "Statistics in Focus" 2006, no. 1, s. 7.

niższy natomiast na Litwie (0,8%). W Polsce w analizowanym okresie zatrudnienie w KIS wzrosło o 4,0%. Znacznie bardziej zróżnicowana terytorialnie sytuacja wystąpiła w zatrudnieniu w *high-tech* KIS. W UE 27 zatrudnienie w wysoko zaawansowanych usługach opartych na wiedzy wzrosło w latach 2001-2006 o 1,0%. Najwyższy wzrost zatrudnienia w *high-tech* KIS wystąpił w Polsce (8,9%) i Hiszpanii (6,5%). Jednak w 12 krajach UE 27 zanotowano spadek zatrudnienia – największy w Estonii (–3,6%), Wielkiej Brytanii (–1,6%) i na Słowacji (–1,6%). Może to świadczyć o tym, że poszczególne kraje realizują różne ścieżki rozwoju gospodarczego.

5. Przemiany zatrudnienia w usługach

Sektor usług z perspektywy rynku pracy budzi wiele nadziei, ale i obaw. Z jednej strony oczekuje się, że będzie nadal wchłaniał ludzi tracących pracę w sektorze rolniczym i przemysłowym, z drugiej strony pojawiają się obawy, że jego chłonność jest na wyczerpaniu¹⁰. Porównując udział zatrudnienia w usługach w Unii Europejskiej z USA czy Kanadą, można stwierdzić, że w Unii Europejskiej nadal jest to sektor o dużym potencjale tworzenia miejsc pracy. W 2006 r. zatrudnieni w usługach w UE 27 stanowili 68,7%, podczas gdy w USA udział ten wynosił 77,4%. Największa różnica zatrudnienia w sektorze usług między Unią Europejską a USA występuje w przypadku kobiet i osób starszych¹¹. Podobieństwo struktury zatrudnienia w sektorze usług w Unii Europejskiej i w USA może świadczyć o tym, że sektor usług rozwija się według pewnych uniwersalnych prawidłowości. Przyjmując zaproponowany przez J. Singelmana podział usług na cztery grupy: usługi osobiste, dystrybucyjne, producenta i socjalne, można wykazać podobieństwa w rozwoju tego sektora¹². Analiza danych statystycznych z lat 1970-2001 w zakresie tych czterech grup usług wykazała, że¹³:

- w Europie i w USA ok. 30% zatrudnionych w usługach przypadało na handel hurtowy i detaliczny, hotele i restauracje,
- zatrudnieni w transporcie, gospodarce magazynowej i łączności stanowili ok. 10% ogółu zatrudnionych w usługach, przy czym w Europie poziom ten był nieznacznie wyższy,
- pośrednictwo finansowe, ubezpieczenia, obsługa nieruchomości i działalność pomocnicza stanowiły ok. 20% ogółu miejsc pracy w usługach,
- pozostałe 40% miejsc pracy przypada na administrację publiczną, ochronę zdrowia i pomoc społeczną, edukację, działalność usługową komunalną.

¹⁰ Taki pogląd można spotkać m.in. w: J. Rifkin, *Koniec pracy, czyli schylek siły roboczej na świecie i początek ery postrynkowej*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2003.

¹¹ *Raport o zatrudnieniu w Europie w 2004 r. – Podsumowanie*, Monitor Europejski, www.mps.gov.pl/indextxt.php?gid=553 (10.06.2008).

¹² J. Singelmann, *From Agriculture to Services. The Transformation of Industrial Employment*, Beverly Hills, Sage Publications, 1978.

¹³ A. D'Agostino, R. Serafini, M. Ward-Warmedinger, *Sectoral explanations of employment in Europe. The role of services*, "Working Paper Series" 2006, no. 625, s. 9.

Sektor usług charakteryzuje się znaczną heterogenicznością, stąd wiele problemów w analizie zjawisk zachodzących w tym sektorze. Spośród ogromu innowacji, które dynamicznie są absorbowane przez sektor usług, największy udział zaczyna przypadać technikom informacyjnym¹⁴. Wpływ technik informacyjnych na zatrudnienie w każdej dziedzinie, sektorze czy branży gospodarki jest niekwestionowany. Jednak jeżeli chodzi o kierunek tego wpływu, to zdania są podzielone. Można wyróżnić tu dwa stanowiska. Pierwsze, zgodnie z którym nowa technologia informacyjna powoduje, że część pracowników staje się zbędna, gdyż zmniejsza się popyt na pracę. Szczególnie jest to widoczne przy pracach biurowych, gdzie komputer zastępuje pracę czasami nawet kilku pracowników. Drugie stanowisko łączy nową technologię ze zmniejszeniem popytu na kwalifikacje potrzebne do wykonywania wielu rodzajów pracy, przyczyniając się do spadku płac i społecznej degradacji pracowników¹⁵. Większość autorów na podstawie badań empirycznych stwierdza, że takie niekorzystne efekty nowej technologii w postaci redukcji zatrudnienia występują jedynie na poziomie pojedynczego przedsiębiorstwa i w krótkim okresie. E. Kwiatkowski twierdzi, że w gospodarce z postępowaniem technicznym działają mechanizmy prowadzące do wzrostu produkcji i wzrostu popytu na pracę, które kompensują efekt wypierania siły roboczej w dłuższej perspektywie czasu¹⁶. Tendencje rzeczywiście występujące na rynku pracy w krajach rozwiniętych w długim okresie potwierdzają tezę, że efekt kompensacji jest silniejszy od efektu wypierania siły roboczej¹⁷. Współcześnie w krajach Unii Europejskiej obserwuje się, że wzrostowi poziomu innowacyjności gospodarki towarzyszy wzrost liczby miejsc pracy. Ponadto z badań wynika, że stosunkowo niewielkie znaczenie wśród efektów działalności innowacyjnej przedsiębiorstw ma obniżenie kosztów osobowych pracy na jednostkę produktu, przejawiające się ograniczaniem liczby miejsc pracy¹⁸.

W krajach gospodarczo rozwiniętych, wprowadzających nowe technologie wzrasta liczba „dobrych”, wymagających wysokich kwalifikacji miejsc pracy. Ten wzrost jest zdecydowanie szybszy niż wzrost liczby miejsc pracy wymagających niskich kwalifikacji¹⁹. Pojawia się wyraźna linia demarkacyjna między „dobrymi” i „gorszymi” miejscami pracy. Najwyraźniej wprowadzanie nowych technologii idzie w parze z poprawą jakości miejsc pracy. Z doświadczeń krajów wysoko rozwiniętych wynika, że nowe technologie z jednej strony wymuszają, a z drugiej stro-

¹⁴ S.M. Szukalski, wyd. cyt. s. 45.

¹⁵ M. Carnoy, *Utrwalanie nowej gospodarki. Praca, rodzina i społeczność w wieku informacji*, Dom Organizatora, Toruń 2002, s. 31-32.

¹⁶ E. Kwiatkowski, *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 56.

¹⁷ R. Layard, *How to Beat Unemployment*, Oxford University Press, Oxford 1986, s. 76.

¹⁸ G. Węgrzyn, *Innowacyjność polskiej gospodarki a sytuacja na rynku pracy*, [w:] *Wykorzystanie zasobów pracy we współczesnej gospodarce*, red. D. Kopycińska, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2007, s. 133.

¹⁹ M. Carnoy, *Utrwalanie nowej...*, s. 31.

ny umożliwiają rozwój nowych, nietypowych form zatrudnienia. Następuje wzrost zadaniowych i okresowych kontraktów o pracę, a zmniejsza się udział pracy świadczonej na podstawie długookresowych umów o pracę i w pełnym wymiarze czasu pracy. Jednak zmiany te są odbierane przez pracowników jako zmniejszenie bezpieczeństwa pracy (pewności pracy). Wzrost innowacyjności gospodarki w dużym stopniu wpływa na jakość środowiska pracy, a tym samym na warunki pracy. Do głównych czynników poprawiających warunki pracy zalicza się: nowe technologie, nowoczesne maszyny i urządzenia, zwiększenie kwalifikacji zawodowych, nowe rozwiązania organizacyjne w procesie pracy itp. Dostosowywanie norm ochronnych do standardów obowiązujących w Unii Europejskiej wpływa również na poprawę warunków pracy.

Z danych statystycznych wynika, że w latach 2000-2007 w UE 27 najbardziej dynamicznie rozwijającymi się działami sektora usług były transport i łączność oraz informatyka, działalność badawczo-rozwojowa i działalność gospodarcza pozostała²⁰. Analizując z kolei zmiany w poziomie zatrudnienia w poszczególnych działach sektora usług, można zauważyć, że również w tych działach powstawało najwięcej miejsc pracy. Największy przyrost miejsc pracy w latach 1998-2006 wystąpił w działach informatyka (wzrost o 5,8%), działalność gospodarcza pozostała (4,2%). Z kolei spadek zatrudnienia wystąpił w działach transport wodny (-2,7%), transport lądowy (-1,2%) oraz poczta i telekomunikacja (-0,2%)²¹.

Analizując działy sektora usług według podatności na innowacje, można wyraźnie zaobserwować, że sektor usług rynkowych opartych na zaawansowanej wiedzy jest sektorem najdynamiczniej tworzącym miejsca pracy²². W latach 1998-2006 zatrudnienie w UE 27 wzrosło w tym sektorze o 4%, podczas gdy w sektorze usług opartych na mniej zaawansowanej wiedzy wzrosło jedynie o 1,2%²³.

²⁰ A. Giannoplidis, *Focus on the turnover index for services*, "Statistics in Focus" 2008, no. 39, s. 1.

²¹ D. Amil, A. Giannoplidis, C. Lipp-Lingua, *Evolution of high-technology manufacturing and knowledge-intensive services*, "Statistics in Focus" 2007, no. 68, s. 5.

²² Według Eurostatu do sektora usług rynkowych opartych na zaawansowanej wiedzy (*Market Knowledge-Intensive Services*) zalicza się:

- transport wodny,
- transport lotniczy,
- działalność gospodarczą pozostałą.

²³ Eurostat do sektora usług opartych na mniej zaawansowanej wiedzy (*Less Knowledge-Intensive Services*) zalicza następujące:

- sprzedaż, obsługę i naprawę pojazdów samochodowych i motocykli; sprzedaż detaliczną paliw do pojazdów samochodowych,
- handel hurtowy i komisowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi, motocyklami,
- handel detaliczny, z wyłączeniem sprzedaży pojazdów samochodowych, motocykli; naprawa artykułów użytku osobistego,
- hotele i restauracje,
- transport lądowy,
- działalność wspomagającą transport, działalność związaną z turystyką.

Obserwowane zmiany świadczą o tym, że nowe technologie wykorzystywane w sektorze usług wywołują przyrost liczby miejsc pracy. Miejsca pracy wymagające wysokich kwalifikacji powstają szybciej niż „gorsze”, mniej płatne i wymagające niższych kwalifikacji miejsca pracy.

6. Zakończenie

Zmianom w technologiach towarzyszą zmiany w strukturze gospodarki, mechanizmach jej funkcjonowania, w zarządzaniu, zatrudnieniu itp. Obserwując współczesne rozwinięte gospodarki, widzimy wyraźne zmiany na korzyść sektora usług.

Sektor usług, odgrywając coraz większą rolę w tworzeniu PKB czy tworzeniu miejsc pracy, powinien odgrywać również coraz większą rolę w pracach badawczo-rozwojowych. Współcześnie tylko poprzez wzrost gospodarczy napędzany innowacjami gospodarki mogą uzyskiwać przewagę i zyski nadzwyczajne. Trwający proces przechodzenia do gospodarek w większym stopniu opartych na wiedzy przejawia się wzrostem znaczenia usług opartych na zaawansowanej wiedzy. Zdolność firm sektora usług do tworzenia i wprowadzania innowacji w dużym stopniu wpłynie na ogólny wzrost, wydajność i modele zatrudnienia. Mimo powszechnego przekonania, że usługi są branżą zmieniającą się bardzo wolno i słabo podatną na innowacje, ostatnie analizy i badania wskazują na wielki potencjał innowacji tkwiący w sektorze usług. To właśnie w sektorze usług powstaje zdecydowanie najwięcej nowych miejsc pracy. Tempo wzrostu „dobrych” miejsc pracy jest wyższe niż tempo wzrostu „gorszych”, tradycyjnych miejsc pracy. Usługi są więc sektorem, który z jednej strony jest głównym motorem napędowym gospodarki, a z drugiej strony stwarza szansę dla poszukujących pracy. Ważne jest, że w sektorze usług pracę mogą znaleźć zarówno osoby posiadające wysokie kwalifikacje, jak i osoby nieposiadające kwalifikacji zawodowych.

Literatura

- Amil D., Giannoplidis A., Lipp-Lingua C., *Evolution of high-technology manufacturing and knowledge-intensive services*, “Statistics in Focus” 2007, no. 68.
- Carnoy M., *Sustaining the New Economy. Work, Family and Community in the Information Age*, Russell Sage Foundation, Harvard University Press, New York, London 2000.
- Carnoy M., *Utrwalanie nowej gospodarki. Praca, rodzina i społeczność w wieku informacji*, Dom Organizatora, Toruń 2002.
- D’Agostino A., Serafini R., Ward-Warmedinger M., *Sectoral explanations of employment in Europe. The role of services*, “Working Paper Series” 2006, no. 625.
- Felix B., *Employment in high technology*, “Statistics in Focus” 2006, no. 1.
- Giannoplidis A., *Focus on the turnover index for services*, “Statistics in Focus” 2008, no. 39.
- Jagas J., *Tendencje zmian w strukturze zatrudnienia*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu, Opole 1988.
- Kwiatkowski E., *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

- Layard R., *How to Beat Unemployment*, Oxford University Press, Oxford 1986.
- Lipowski A., *Przemiany strukturalne*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 1994.
- Niewadzi C., *Sektor usług w kapitalizmie*, PWN, Warszawa 1982.
- Raport o zatrudnieniu w Europie w 2004 r. – Podsumowanie*, www.mps.gov.pl/indextxt.php?gid=553 (10.06.2008).
- Rifkin J., *Koniec pracy, czyli schyłek siły roboczej na świecie i początek ery postrykowej*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2003.
- Singelmann J., *From Agriculture to Services. The Transformation of Industrial Employment*, Beverly Hills, Sage Publications, 1978.
- Szukalski S.M., *Sektor usług w gospodarce niemieckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2001.
- Węgrzyn G., *Innowacyjność polskiej gospodarki a sytuacja na rynku pracy*, [w:] *Wykorzystanie zasobów pracy we współczesnej gospodarce*, red. D. Kopycińska, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2007.
- Węgrzyn G., *Miejsca pracy w sektorze usługowym – aktualne tendencje*, [w:] *Usługi w Polsce – nauka, dydaktyka i praktyka wobec wyzwań przyszłości*, red. A. Panasiuk, K. Rogoziński, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 497, Szczecin 2008.

SERVICES SECTOR AND ITS ROLE IN JOB CREATION IN THE EUROPEAN UNION

Summary: The main aim of this article is to show dynamics and structure of job creation in the services sector in the EU. The increasing importance of the share of employment in the services sector, together with the declining shares in agriculture and industry, continues feature. In all Member States the services sector accounts for by far the largest employment share, ranging from just under 56% of total main employment in Poland and Slovenia, to as high as over 80% in the UK and Luxembourg.